

Stockholms
stad

Ämnesrapport om intensivanvändning av alkohol, cannabis, och tobak (ANT) bland Stockholms elever

Stockholmsenkäten 2022

**Ämnesrapport om intensiv användning av alkohol, cannabis, och tobak
(ANT) bland Stockholms elever**

Februari 2024

Dnr: 2022/21

Kontaktperson: Truls Månsson

Författare: Rebecca Rönningen och Truls Månsson

Redaktör: Rebecca Rönningen

Tack till alla elever, i denna omgång och i tidigare mätningar, som har tagit sig tid att fylla i enkäten och som har delat med sig av sina liv och livserfarenheter. Tack också till skolpersonalen som bidrar till att möjliggöra genomförandet.

Inledning

Stockholmsenkäten genomförs vartannat år och är en levnadsvaneundersökning som besvaras av ungdomar i grundskolans åk 9 och i gymnasiet år 2 i Stockholms stad.

I denna ämnesrapport undersöks intensivanvändning utifrån resultat från frågor i Stockholmsenkäten som handlar om särskilt allvarligt bruk av alkohol, narkotika, och tobaksprodukter. Det handlar specifikt om elever som konsumerar stora mängder alkohol¹ minst en gång varje månad, har använt cannabis^{2,3} många gånger, samt röker traditionella cigaretter⁴ dagligen eller ibland. I tillägg undersöks även elever som debuterade i sitt användande innan 16 års ålder.

I undersökningar som mäter alkohol, narkotika och tobak ingår vanligtvis också doping och spel om pengar, vilket sammanfattas ANDTS. Frågorna om doping exkluderades ur Stockholmsenkäten 2016⁵ och spel om pengar berördes i den tidigare ämnesrapporten ”Psykisk ohälsa”⁶. I denna rapport förkortas de ämnen som undersöks fortsättningsvis med ”ANT”.

Ämnesrapporten har tagits fram för att bidra till analys om vad som påverkar elevers allvarligare bruk av ANT-produkter, men också om det finns skillnader i användandet av ANT mellan flickor och pojkar, samt mellan grundskolan och gymnasieskolan. Analysens inriktning är framtagen i samråd med sakkunniga inom ANDTS-frågor på socialförvaltningen. Frågorna analyseras främst på stadsövergripande nivå, dels med utvecklingen över tidsperioden 2002-2022 och dels med samband till andra viktiga teman från Stockholmsenkäten.

¹ En *stor mängd alkohol* definieras som minst antingen 18cl sprit; en hel flaska vin; fyra stora cider/alkoläk; fyra starköl; eller se burkar folköl.

² Cannabis (hasch/marijuana) har valts ut att representera narkotika i denna rapport eftersom det är den genomgående populäraste drogen bland Stockholms elever. Cannabis är även den mest använda olagliga drogen i Sverige (Folkhälsomyndigheten 2022) och i övriga samtliga ESPAD-länder (ESPAD 2019).

³ Enligt CAN (2021) är gruppen som använt narkotika mer än 20 gånger det senaste året; särskilt utsatt för fysisk ohälsa. Därför har gränsen för intensivanvändning dragits och trunkerats från 21 gånger totalt.

⁴ Rökning av traditionell tobak har valts ut som indikator eftersom det den samlade forskningen tydligt visar de många skadeverkningarna med tobaksrökning. Det finns inte lika omfattande forskningsunderlag när det gäller skadeverkningarna för snus och det finns ännu inte några långtgående studier om e-cigaretters påverkan. Läs mer om skadeverkningarna på [Frågor och svar om tobaks- och nikotinprodukter - Folkhälsomyndigheten \(folkalsomyndigheten.se\)](#).

⁵ På grund av massivt enkätformulär bestämdes att vid tillägg av frågor behöver något även tas ur, enkätens frågor undersöktes och på grund av låga siffror bland dopningsfrågorna togs de ur.

⁶ Se bilaga ”Vidare läsning” för mer information.

Följande är de viktigaste resultaten från ämnesrapportens analyser⁷

- Elever som konsumerar mycket av en ANT-produkt verkar också konsumera mycket av andra ANT-produkter. Det är betydligt vanligare att dricka mycket om du samtidigt röker ofta, och vice versa, än om du inte gör det.
- Ju mer tillåtande föräldrar/vårdnadshavare är till att elever dricker alkohol, desto högre andel är intensiv användare av ANT och desto högre andel har debuterat innan 16 års ålder.
- Andelen elever som är intensiv användare av alkohol och tobak minskar markant över tid – men det syns en avmattning i utvecklingen sedan 2014/2016.
- Flickor röker oftare än pojkar och gymnasieelever röker oftare än grundskoleelever.
- Cannabisanvändningen ökar och minskar över tid utan någon tydlig trend.
- Gymnasiepojkar är den grupp som står för det allvarligaste cannabisbruket – med svagt ökande andelar sedan 2008, men på låga nivåer.
- Även om sambandet går i båda riktningar; så är det vanligare att intensiv användare av cannabis också intensiv använder tobak, än det motsatta.
- Ju fler gånger elever skolkat, desto högre andel är intensiv användare av ANT-produkter och desto fler debuterade innan de fyllt 16 år.
- Andelen intensiv användare av ANT-produkter är betydligt högre bland elever som haft två till tre pojk- eller flickvänner det senaste året, jämfört med de som haft färre eller ingen partner.
- Utsatthet för hot eller våld ger betydligt högre andelar intensiv användare, i samtliga grupper och för samtliga ANT-produkter
- Ju mindre föräldrar vet var deras barn befinner sig ute på kvällarna, desto högre andel elever debuterar innan 16 års ålder.

⁷ Orsakssamband är svåra att säkerställa när det gäller mänskligt beteende. Det är sällan bara en faktor som orsakar ett beteendefall och få faktorer kan säkert förutbestämma ungdomars bruk av olika substanser. Risk- och skyddsfaktorer samspelar och påverkar sannolikt varandra på varierande sätt och nivåer. Observationsstudier på självrapporteringsdata med tvärsnittsmätningar kan sällan göra anspråk på kausalitet i sina sambandsanalyser.

- Föräldrakontroll och fritidsaktiviteter verkar ha en särskilt minskande inverkan på flickors intensivanvändning av ANT-produkter.
- Elever som umgås med kriminellt belastade kamrater är i högre grad intensivanvändare – särskilt gällande rökning och cannabis, vilket är extra tydligt bland flickorna.
- Särskilt flickor som använde narkotika första gången innan de fyllt 16 år verkar ha låg framtidstro.
- Vad som orsakar elevers intensivanvändande av alkohol, cannabis och tobak är mångbottnat och ytterst nyanserat.

Innehåll

Inledning	4
Metodologi	8
Data och analys.....	8
<i>Sambandsanalys</i>	9
<i>Utvalda variabler</i>	9
<i>Bortfall och känsliga frågor</i>	11
Resultat	12
Elevers ANT-vanor över tid, 2002-2022.....	12
<i>Andelen elever som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden</i> .	12
<i>Andelen elever som använt cannabis minst 21 gånger totalt</i>	13
<i>Andelen elever som röker dagligen eller ibland</i>	16
<i>Debutåldrar i grundskolans årskurs 9</i>	17
Sambandsanalyser, 2022	18
<i>Sambandet mellan alkohol, cannabis och rökning</i>	18
<i>Sambandsanalyser om föräldrar, skola, umgänge och individ</i>	23
Sammanfattning och slutsats	45
Vidare läsning	47
Källförteckning	48

Metodologi

Stockholmsenkäten är en totalundersökning, där resultaten som presenteras baseras på de elever som har valt att besvara enkäten. En av Stockholmsenkätens styrkor är dess långa historik. Vissa enkätfrågor finns från år 1998, vilket gör det möjligt att se och följa förändringar över tid och upptäcka intressanta trender. I Stockholms stad besvarades enkäten år 2022 av 11 546 elever, med en svarsfrekvens på 77 procent. I samband med att elever fyller i enkäten kan elever uppge i vilken kommun eller stadsdelsområde de bor – analyserna i denna rapport omfattar endast elever boende i Stockholms stad.

Resultaten delas upp i undergrupperna flickor och pojkar samt grundskolans åk 9 och gymnasiet år 2. I rapporten redovisas vid vissa tillfällen endast könsskillnader med sammanslagen statistik för årskurser. Detta eftersom det endast är en minoritet av eleverna som har ett extra allvarligt ANT-bruk. Det skulle vara ett lågt antal svarande per fråga och risk för identifiering om årskursskillnader inkluderas.

Det är även naturligt att det finns stora variationer i bastal från år till år, det vill säga det totala antalet elever som besvarat respektive fråga. Vid analys av små grupper ger varje enskilt svar på en fråga en större procentuell förändring jämfört med resultat som baseras på ett större antal svar. Det innebär att analyser av ovanliga beteenden, särskilt vid uppdelning på år, kan vara mindre robusta och därför mindre tillförlitliga än resultat för mer vanliga beteenden bland samtliga elever i hela Stockholms stad. Framför allt kan detta gälla vid följdfrågor som endast ställs till det urval elever som redan har besvarat grundfrågan. I denna rapport får materialet ändå anses tillräckligt stort eftersom flera frågors kategorier om alkohol, narkotika, och tobak har slagits samman för att bilda ett större antal svar per svarsalternativ.

De frågor som idag rör elevers drog- och tobaksvanor infördes i Stockholmsenkäten 2002, medan frågan om föräldraattityder infördes 2006. Mer om Stockholmsenkäten finns att läsa på: [Undersökning om ungdomars levnadsvanor – Stockholmsenkäten - Stockholms stad \(start.stockholm\)](https://www.start.stockholm.se/undersokning-om-ungdomars-levnadsvanor-2022)

Data och analys

Rapportens resultatavsnitt är uppdelat i två delar – den första redovisar ANT-frågornas utveckling över tid och den andra redovisar sambandsanalyser. I den första delen redovisas resultaten uppdelat på både kön och årskurs. I den andra delen är det för få

svarande för att köns- och årskursuppdelning ska kunna redovisas; därför utgör resultaten en sammanslagning av elever från grundskolans årkurs 9 och i gymnasiet år 2.

Sambandsanalys

Sambandsanalys är en metod som används för att analysera resultat utifrån hur olika frågor korrelerar, det vill säga har ett samband. Denna metod används för att synliggöra om några av frågorna i enkäten har samband med ANT-frågor och därigenom bidra till kunskap om vilka faktorer som påverkar elevers intensivanvändning. En sambandsanalys kan göras på olika sätt – i rapporten har korstabeller valts ut, eftersom de är enkla att tolka.

Sambandsanalyser kan mäta korrelation i flera riktningar och det är inte alltid självklart vad som är orsak eller verkan i ett uppmätt samband. Kausala orsakssamband, det vill säga ett samband med en tydlig riktning samt fastställd orsak och verkan, är svåra att säkerställa när det gäller mänskligt beteende. Bara för att korrelation konstaterats betyder det inte att sambandet är kausalt. Det är sällan bara en faktor som orsakar ett beteendefall, utan vad som kan förutsäga ungdomars bruk av olika substanser är sannolikt så kallat ”multikausalt”. Risk- och skyddsfaktorer samspelar och påverkar sannolikt varandra på varierande sätt och nivåer. Dessutom kan observationsstudier på självrapporteringsdata med tvärsnittsmätningar sällan göra anspråk på kausalitet i sina sambandsanalyser. Syftet med denna rapport är inte att bekräfta vare sig riktning på ett samband eller om sambandet i sig är kausalt. Rapportens analys undersöker endast om korrelationer kan utläsas mellan utvalda faktorer. Om sambanden innebär kausalitet eller inte, är en fråga för forskare att fördjupa sig i inom det aktuella fältet.

Utvalda variabler

Alkohol

- Andelen elever som storkonsumerar alkohol

Variabeln baseras på enkätfrågan *Hur ofta dricker du vid ett och samma tillfälle alkohol motsvarande minst: 18 cl sprit (en halv kvarting) eller en helflaska vin eller fyra stora flaskor stark cider/alkoläsk eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl?* Elever räknas som storkonsumenter om har svarat att de dricker ovan angivna mängd alkohol *minst någon gång i månaden eller oftare*. Andelen storkonsumenter jämförs mot samtliga elever i urvalet – det vill säga elever som inte dricker alkohol ingår som bas.

- Andelen elever som använde alkohol första gången innan de fyllt 16 år

Variabeln baseras på enkätfrågan *Hur gammal var du första gången du kände dig berusad?* Elevers debutåldrar har tudelats och gruppen som druckit alkohol innan de fyllt 16 jämförs med gruppen som debuterat efter 16 års ålder. Observera att i avsnittet om elevers ANT-bruk över tid är det endast grundskolans årskurs 9 redovisas, eftersom det inte är statistiskt relevant att jämföra mot gymnasiets siffror.

Cannabis

- Andelen elever som använt cannabis minst 21 gånger totalt

Variabeln baseras på enkätfrågan *Hur många gånger totalt har du använt Hasch/Marijuana?* Den procentuella fördelningen redovisas för elever som aldrig använt narkotika, testat en gång, använt 2-20 gånger, och använt mer än 21 gånger. Analysen fokuserar särskilt på den sistnämnda gruppen jämfört med samtliga elever i urvalet – det vill säga elever som inte använt narkotika ingår som bas.

- Andelen elever som använde narkotika första gången innan de fyllt 16 år

Variabeln baseras på enkätfrågan *Hur gammal var du första gången du använde narkotika?* Elevers debutåldrar har tudelats och gruppen som använt narkotika innan de fyllt 16 jämförs med gruppen som debuterat efter 16 års ålder. Observera att i avsnittet om elevers ANT-bruk över tid är det endast grundskolans årskurs 9 redovisas, eftersom det inte är statistiskt relevant att jämföra mot gymnasiets siffror.

Tobak

- Andelen elever som röker dagligen eller ibland⁸

Variabeln baseras på enkätfrågan *Röker du?* Elever räknas som rökare om de har svarat att de röker *dagligen* eller *ibland*. Andelen rökare jämförs mot samtliga elever i urvalet – det vill säga elever som inte använt tobak ingår som bas.

⁸ I 2022 års mätning kan det finnas elever som svarat att de röker (traditionell tobak) trots att de egentligen endast röker e-cigg. I 2024 års enkätformulär kommer det finnas en tydligare distinktion mellan traditionell tobak och nyare nikotinprodukter.

- Andelen elever som rökte tobak första gången innan de fyllt 16 år

Variabeln baseras på enkätfrågan *Hur gammal var du första gången du rökte?* Elevers debutåldrar har tudelats och gruppen som rökt innan de fyllt 16 jämförs med gruppen som debuterat efter 16 års ålder. Observera att i avsnittet om elevers ANT-bruk över tid är det endast grundskolans årskurs 9 redovisas, eftersom det inte är statistiskt relevant att jämföra mot gymnasiets siffror.

Bortfall och känsliga frågor

Enkätundersökningar innebär ofta ett visst bortfall i svarsfrekvens. Stockholmsenkäten är en så kallad självrapporteringsstudie där eleverna själva fyller i enkätformuläret, som dessutom innehåller känsliga frågor. Användning av ANT är sådant som elever kan vilja hålla hemligt och därför väljer att inte svara på. Det finns även en, om än svagt, framväxande acceptans bland unga kring bruk av narkotika, vilket kan innebära att en del elever felaktigt uppger att de har använt narkotika.⁹ Dessutom finns elever som vid tiden för enkäten befinner sig utanför skolmiljö, vars svar och livserfarenheter inte ingår i resultaten. I den gruppen kan det finnas elever med regelbunden skolfrånvaro med så kallade riskbeteenden som kan vara kopplade till intensiv användning av ANT-produkter. Dessa olika exempel kan innebära bortfall i vissa resultat, och utifrån så kallad icke-representativitet är det viktigt att ha detta i åtanke när resultaten analyseras.

Det bör noteras att Stockholmsenkäten, liksom flera andra stora undersökningar, använder bortselektering av så kallade ”ogiltiga svar”. Det innebär att elever som uppger att de exempelvis använt alla typer av narkotika tas bort från materialet.¹⁰ Dessa försiktighetsåtgärder får därför anses stärka sannolikheten att data är tillräckligt tillförlitligt för analys.

⁹ CAN (2020)

¹⁰ För mer information, se Teknisk rapport - Stockholmsenkäten (2022).

Resultat

För att ge en överblick om elevers ANT-användning presenteras inledningsvis beskrivande statistik över tidsperioden 2002-2022 på stadsövergripande nivå. Därefter redogörs för resultaten från sambandsanalyser på 2022 års material – först interna samband inom området ANT och sedan samband mellan ANT-frågor och övriga temaområden.

Elevers ANT-vanor över tid, 2002-2022

Liksom nationell data¹¹ visar resultaten från Stockholmsenkäten att nivåerna för stadens elevers drickande och rökande minskar tydligt över tid, men att det verkar finnas en slags avmattningseffekt i de senaste mätningarna. Även narkotikaanvändandets över lag stabila nivåer i Stockholm verkar stämma med övriga landet. Precis som i övriga Sverige är cannabisanvändning i staden vanligast bland pojkar, medan flickors användande är på en lägre nivå.¹² Rökning är däremot vanligare bland stadens flickor, vilket är unikt vid jämförelse med övriga Europas könsfördelning¹³. I grundskolan börjar elever använda tobak när de är 12-13 år och alkohol och narkotika när de är 13-14 år.

Andelen elever som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden

I 2022 års mätning uppger totalt 1 884 elever att de storkonsumerar alkohol. I diagram 1 redovisas andelen storkonsumenter över tid, med tydligt minskande andelar sedan mätningens början. Det innebär att färre och färre elever dricker stora mängder alkohol på månadsbasis. Minskandet skedde särskilt under perioden 2002-2014, därefter verkar en slags avmattningseffekt uppstått. Utvecklingen ter sig likartad i båda årskurser samt för både pojkar och flickor, med liknande ökande och minskande andelar mellan olika mätningar.

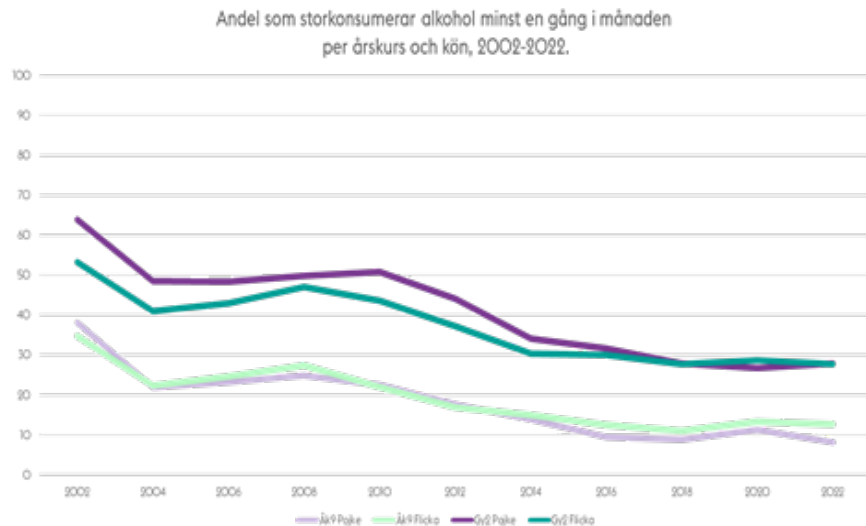
Andelen storkonsumenter är betydligt högre bland gymnasieeleverna i samtliga mätningar. Bland grundskoleeleverna har andelen storkonsumenter minskat från ungefär 37 procent år 2002 till ungefär 11 procent år 2022. Bland gymnasieeleverna är

¹² Folkhälsomyndigheten (2022).

¹³ CAN (2012), ESPAD (2011)

motsvarande ungefär 59 procent år 2002 och 28 procent år 2022. Könsskillnaden som syntes bland elever på gymnasiet i tidigare mätningar har sedan 2016 eliminerats, medan det i grundskolan inte varit någon nämnvärd skillnad mellan pojkar och flickors storkonsumtion av alkohol.

Diagram 1

Andelen elever som använt cannabis minst 21 gånger totalt

I 2022 års mätning uppger totalt 1 759 elever att de använt cannabis minst en gång. I diagram 2a-2d redovisas andelsfördelningen för fyra kategorier per år gällande hur många gånger elever använt cannabis: *aldrig*¹⁴, *testat en gång*, *använt två till 20 gånger*, *använt minst 20 gånger*. Observera att y-axeln sträcker sig mellan 50-100 procent för att synliggöra de minst förekommande svarsalternativen.

I samtliga diagram syns att majoriteten av eleverna aldrig använt narkotika över huvud taget. I grundskolan är andelen som aldrig använt narkotika omkring 90 procent sett till alla mätningar, om än med viss spridning. Utvecklingen över tid följer ingen tydlig uppåtgång eller nedåtgång, utan varierar från mätning till mätning. Könsskillnaderna i grundskolan är små, med något högre andel pojkar än flickor som inte bara testat cannabis utan fortsätter att använda drogen flera gånger.

I gymnasieskolan syns däremot högre andel som använt cannabis och en svagt nedåtgående trend i andelen som inte använt narkotika över huvud taget. Den största gruppen användare befinner sig i

¹⁴ I denna kategori exkluderas elever som säger att de använt annan narkotika än cannabis.

kategorin som använt cannabis 2-20 gånger, både bland pojkar och flickor oavsett mättillfälle. År 2022 svarade 4 procent av gymnasieflickorna att de testat en gång, medan 15 procent gått vidare i sitt användande och 3 procent svarar att de använt cannabis mer än 20 gånger. Motsvarande bland gymnasiepojkarna är att 4 procent testat en gång, 16 procent har gått vidare i sitt användande och 8 procent har använt cannabis mer än 20 gånger.

Diagram 2a

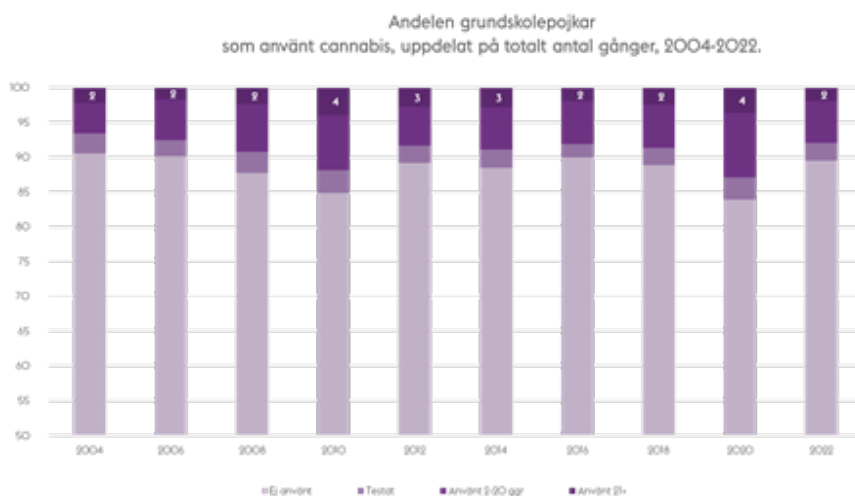

Diagram 2b

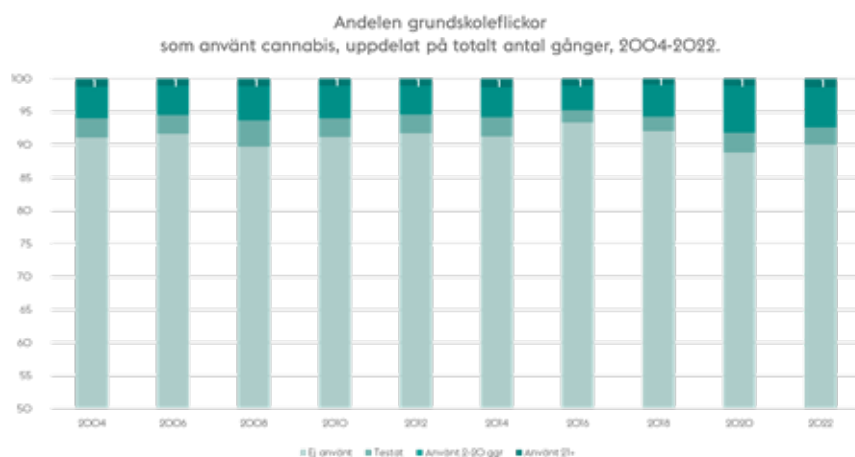

Diagram 2c

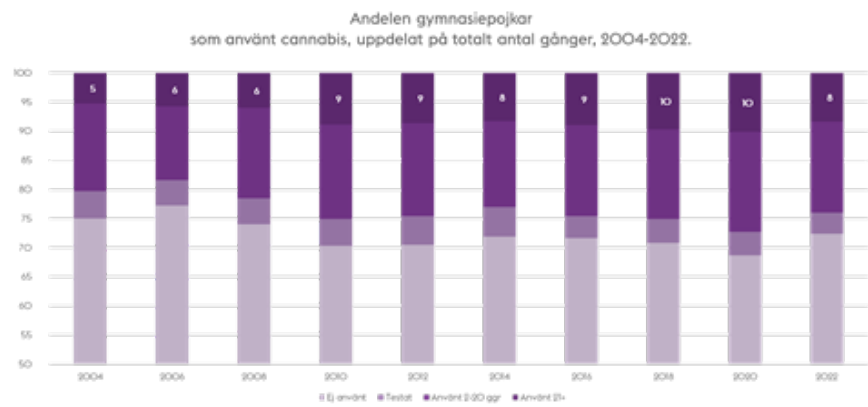
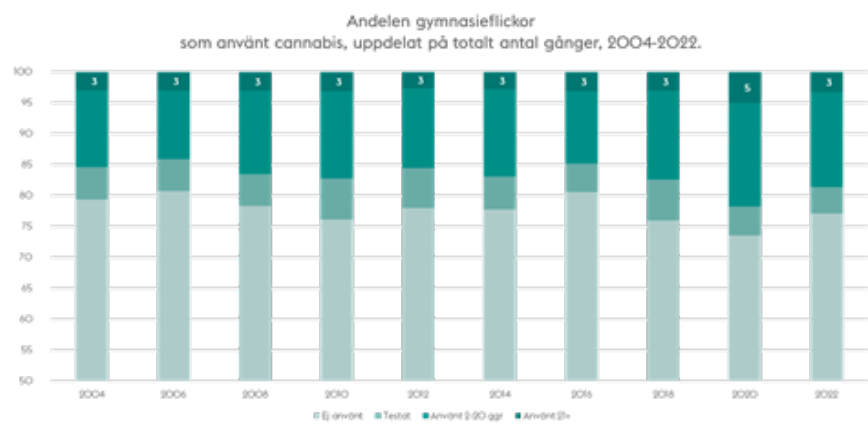

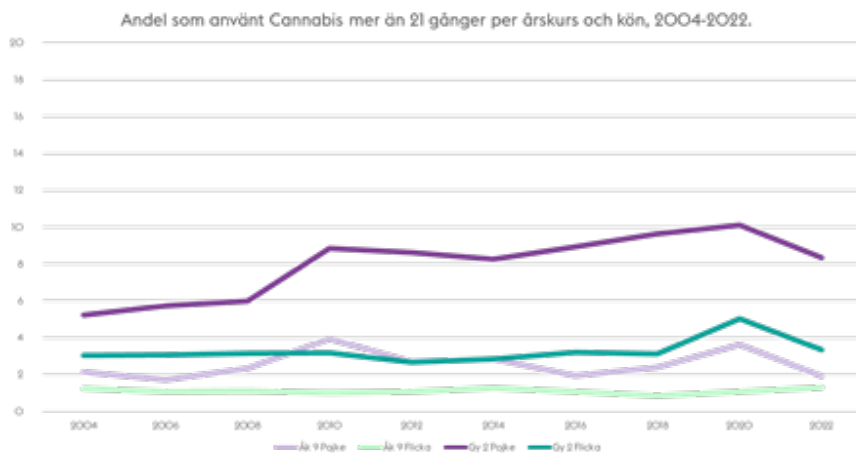
Diagram 2d

För att belysa det allvarligaste bruket uppdelat på kön och årskurs, redovisas i diagram 3 andelen elever som uppger att de använt cannabis mer än 20 gånger totalt. Observera att y-axeln går mellan 0-50 procent.

I diagram 3 syns en liten ökning av det extra allvarliga användandet av cannabis, bland gymnasiepojkar. Sedan 2004 har andelen gymnasiepojkar som använt cannabis mer än 20 gånger ökat från 5 procent till som högst 10 procent år 2020. Det är ingen markant ökning över tid, men det innebär att drygt var tionde gymnasiepojke är intensivanvändare av cannabis. Det kan jämföras med 1-3 procent i övriga grupper vid 2022 års mätning.

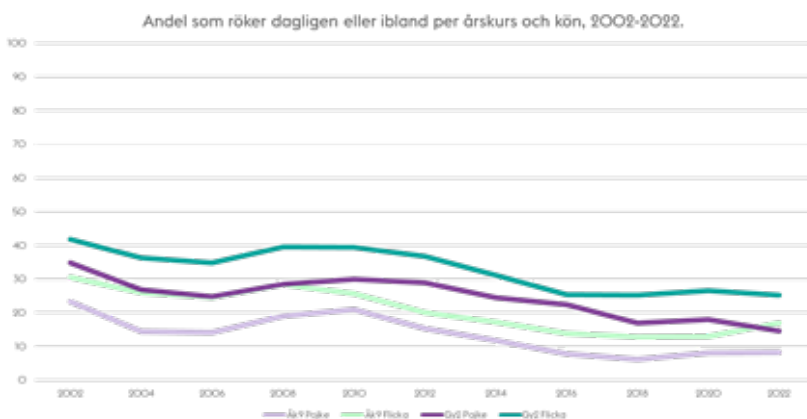
Diagram 3

Andelen elever som röker dagligen eller ibland

I 2022 års mätning uppger 1 713 elever att de röker dagligen eller ibland. I diagram 4 syns en minskning i andelar sedan mätningens början, vilket är särskilt tydligt under perioderna 2002-2006 och 2010-2018, men som sedan följts av en avmattningseffekt. Utvecklingen ter sig likartad i båda årskurser samt för både pojkar och flickor, med liknande ökning och minskning i andelar mellan olika mätningar. Det finns tydliga årskurs- och könsskillnader; flickor röker oftare än pojkar och gymnasieelever röker oftare än grundskoleelever. Exempelvis har andelen gymnasieflickor som röker minskat från 42 procent år 2002 till 25 procent år 2022, medan andelen grundskolepojkar har minskat från 23 till 8 procent.

Diagram 4

Debutåldrar i grundskolans årskurs 9

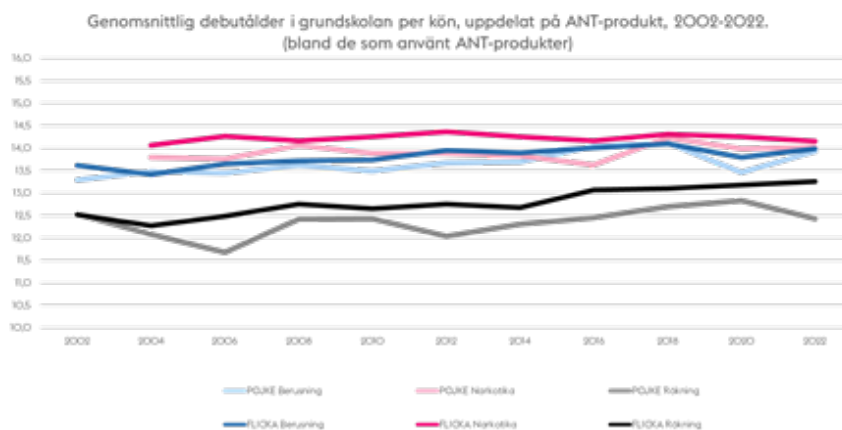
I enkätformuläret ingår frågor om elevers ålder vid tillfället då de för första gången kände sig berusade, rökte, respektive använde narkotika. Observera att debutåldrar i detta avsnitt redovisas i genomsnitt bland grundskoleelever som använt ANT-produkter, medan det i avsnittet om sambandsanalyser jämför andelar för gruppen som debuterat innan respektive efter 16 års ålder, bland samtliga grundskole- och gymnasieskoleelever som använt ANT-produkter.

I diagram 5 redovisas grundskolelevernas debutåldrar för respektive ANT-produkter, med en y-axel från 10 till 16 års ålder.

Grundskoleelever debuterar först med tobak – detta oavsett mätpunkt. Pojkarnas debutålder ökar och minskar mellan olika mätningar, men ligger år 2022 på ungefär samma nivå som vid mätningens början - strax efter 12 år. Även grundskoleflickornas genomsnittliga debut låg år 2002 på 12 år, men har ökat till över 13 års ålder i den senaste mätningen.

Efter tobak debuterar grundskoleelever ungefär samtidigt med användning av narkotika och alkohol, i genomsnitt omkring 14 år vid 2022 års mätning. Den genomsnittliga debutåldern för narkotika har legat på stadig nivå över tid, medan debutåldern för alkohol verkar ha ökat något sedan 2002. Då debuterade den genomsnittlige pojken strax efter att de fyllt 13, medan den genomsnittlige flickan debuterade något närmare sin 14-årsdag.

Diagram 5

Sambandsanalyser, 2022

Syftet med sambandsanalyserna i denna rapport är att undersöka om korrelationer kan utläsas mellan elevers intensiv användande av olika ANT-produkter och utvalda faktorer. Om ett samband kan konstateras, beskrivs även riktning samt uppfattad styrka och konsekvens. Ju tydligare styrka och konsekvens i sambanden, desto viktigare är faktorn i fråga för att förutsäga om elever är intensiv användare eller inte.

Vid tolkning av tabellerna jämförs andelar per kolumn med varandra utifrån radernas gruppering. Exempelvis är tolkningen från tabell 3.2 att ”bland pojkar som röker dagligen eller ibland; är 22 procent intensiv användare av cannabis”; vilket innebär en tydlig förhöjning i jämförelse med andelen som använt cannabis på raden för *samtliga* pojkar (4 procent).

I följande avsnitt redovisas resultaten för sambandsanalyserna från 2022 års datamaterial, uppdelat på pojkar och flickor med sammanslagen statistik för grundskole- och gymnasieskoleelever. Först redovisas ett avsnitt där det interna förhållandet mellan storkonsumtionen av alkohol, cannabis respektive rökning undersöks. Därefter följer ett längre avsnitt om övriga områdets påverkan på elevers ANT-bruk. De resultat som ingår i rapporten har valts ut efter ämne samt statistiskt relevanta samband.

Sambandet mellan alkohol, cannabis och rökning

Rökande och drickande bland unga visar tecken på att minska internationellt och bland unga i nordiska länder verkar detta minskande gå hand i hand.¹⁵ Samtidigt lyfts en oro för mer potentiellt riskbruk av cannabis.¹⁶ Enligt Nya Zeeländsk data kan den minskande storkonsumtionen av alkohol delvis hänföras till ökat cannabisbruk, men den främsta bidragsfaktorn är ungdomars minskande acceptans av alkoholanvändande.¹⁷ Därför analyseras här det interna förhållandet mellan de utvalda ANT-frågorna från Stockholmsenkätens datamaterial.

Sammanfattningsvis visar resultaten från sambandsanalyserna att intensiv konsumtion av en ANT-produkt korrelerar med intensiv konsumtion av andra ANT-produkter. Det är alltså betydligt vanligare att dricka mycket om du också röker mycket, och vice versa, än om du inte gör det. Det är också vanligare att röka mycket

¹⁵ ESPAD, 2020; Raitasalo et. al, 2020.

¹⁶ ESPAD, 2020.

¹⁷ Ball et.al., 2020.

och dricka mycket om du använt cannabis många gånger. Sambanden verkar gå i båda riktningar oavsett kön, men det inte lika vanligt att använda mycket cannabis om du röker eller dricker mycket.

Tobak och alkohol

I tabell 1.1 och tabell 1.2 framgår tydligt att det finns ett samband mellan alkohol och rökning – både bland pojkar och flickor. Tabell 1.1 visar att bland flickor som storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* uppger 53 procent att de också röker *dagligen eller ibland*. Bland pojkar som storkonsumerar alkohol är andelen som röker 37 procent. Motsvarande andel rökare i gruppen som inte storkonsumerar alkohol är 13 procent bland flickor och 6 procent bland pojkar.

Samma tydliga samband syns även vid motsatt sambandsriktning. I tabell 1.2 framgår att bland pojkar som röker *dagligen eller ibland* uppger 56 procent att de också storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden*. Bland flickor som röker är andelen som storkonsumerar alkohol 49 procent. Bland både pojkar och flickor som *inte* röker är andelen som storkonsumerar alkohol endast 11 procent.

Tabell 1.1

Andel som röker dagligen eller ibland - av elever som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden.				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	6%	13%	4492	4256
Ja	37%	53%	870	1009
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 1.2

Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden - av elever som röker dagligen eller ibland				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	11%	11%	4787	4181
Ja	56%	49%	575	1084
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Särskilt tydligt blir sambandet mellan alkohol och rökning när debutåldern¹⁸ undersöks – både för pojkar och flickor. I tabell 1.3 syns att bland flickor som röker *dagligen eller ibland* var 71 procent berusade första gången *innan* de fyllt 16 år. Bland flickor som inte är rökare debuterar endast 25 procent innan 16 års ålder. Bland pojkar är motsvarande andel 60 procent debutanter *innan* 16 års ålder bland rökare, jämfört med 19 procent i gruppen som inte röker.

Tabell 1.3

Andel elever som debuterat med alkohol innan 16 år - av elever som röker dagligen eller ibland				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	19%	25%	4963	4291
Ja	60%	71%	602	1113
Samtliga	23%	34%	5565	5404

Alkohol och Narkotika

Även mellan användning av narkotika och alkohol finns det ett samband i båda riktningar. Som starkast är det bland pojkar och främst verkar intensiv användning av cannabis bidra till storkonsumtion av alkohol.

I tabell 2.1 framgår att bland pojkar som storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* uppger 16 procent att de använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Bland pojkar som inte storkonsumerar alkohol är andelen som använt cannabis *minst 20 gånger* endast 2 procent. Motsvarande andelar bland flickor är 6 procent jämfört med 1 procent.

Ännu starkare är sambandet i motsatt sambandsriktning. I tabell 2.2 framgår att bland både pojkar och flickor som använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*, storkonsumerar ungefär 60 procent också alkohol. Motsvarande i gruppen som *inte* använt cannabis *mer än 20 gånger* är 14 procent bland pojkar respektive 18 procent bland flickor.

¹⁸ Observera att debutåldrar i detta avsnitt beräknas baserat på *samtliga* elever, som någon gång rökt respektive druckit. I avsnittet om utvecklingen över tid beräknades endast grundskoleelevernas debutåldrar. Gränsdragningen vid 16 års ålder är motiverad utifrån den tydligt tudelade datafördelningen mellan 15 och 16 år.

Tabell 2.1

Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt - av elever som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	2%	1%	4499	4261
Ja	16%	6%	873	1013
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Tabell 2.2

Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden - av elever som använt cannabis minst 21 gånger totalt				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	14%	18%	5136	5164
Ja	60%	59%	236	110
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tydligt är sambandet även mellan alkohol och narkotika när debutåldern¹⁹ bland de som använt narkotika undersöks. Sambandet är tydligt både för pojkar och flickor. I tabell 2.3 framgår att bland pojkar som storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* använde 35 procent narkotika första gången *innan* de fyllt 16 år. Bland flickor är motsvarande andel 25 procent. Bland pojkar och flickor som inte storkonsumerar alkohol debuterade endast 6 procent *innan* 16 års ålder.

Tabell 2.3

Andel som debuterat med narkotika innan 16 år - av elever som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	6%	6%	4499	4261
Ja	35%	25%	873	1013
Samtliga	10%	9%	5565	5404

¹⁹ Observera att debutåldrar i detta avsnitt beräknas baserat på *samtliga* elever, som någon gång använt narkotika. I avsnittet om utvecklingen över tid beräknades endast grundskoleelevernas debutåldrar. Gränsdragningen vid 16 års ålder är motiverad utifrån den tydligt tudelade datafördelningen mellan 15 och 16 år.

Tobak och Narkotika

Tabell 3.1–3.2 beskriver ett tydligt samband mellan tobak och narkotika²⁰ i båda riktningar – men främst verkar gruppen som är intensivanvändare av cannabis också röka än tvärtom. De som är intensivanvändare av tobak verkar inte i samma utsträckning använda cannabis.

Bland flickor som använt cannabis *mer än 20 gånger totalt* röker hela 79 procent *dagligen eller ibland*, och bland pojkar är motsvarande 56 procent. Bland flickor som *inte* använt cannabis mer än 20 gånger är 19 procent rökare, medan motsvarande bland pojkar är 9 procent.

I motsatt sambandsriktning uppstår intressanta skillnader – både mellan pojkar och flickor men även att sambandet blir något svagare. Tabell 3.2 visar att bland pojkar som röker *dagligen eller ibland* uppger 22 procent att de använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*, medan motsvarande bland flickor är 8 procent. Bland pojkar som *inte* röker är det endast 2 procent som använt cannabis många gånger, medan motsvarande andel bland flickor är 1 procent.

Tabell 3.1

Andel som röker dagligen eller ibland - av elever som använt cannabis minst 21 gånger totalt				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	9%	19%	5322	5289
Ja	56%	79%	243	115
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 3.2

Andel som använt cannabis minst 21 gånger - av elever som röker dagligen eller ibland				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	2%	1%	4963	4291
Ja	22%	8%	602	1113
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Gällande elevers debutålder för de som någon gång använt narkotika redovisas sambandet med rökning i tabell 3.3. Bland

²⁰ I enkäten ställs ingen fråga om hur eleven konsumerar respektive narkotikaprodukt. Vi vet därför inte hur stor andel av allt cannabisbruk som röks, men det är rimligt att anta att det är ett vanligt förekommande användningssätt. Därför bör uppskattningen av styrkan på sambandet mellan cannabis och tobak vara försiktigare än vid andra samband.

pojkar som röker *dagligen eller ibland* uppger 41 procent att deras debutålder för narkotika var *under* 16 år. Bland pojkar som *inte* röker är det 7 procent som debuterade med narkotika *innan* 16 års ålder. Motsvarande siffror för flickor är 29 procent respektive 4 procent.

Tabell 3.3

Andel som debuterat med narkotika innan 16 år - elever som röker dagligen eller ibland				
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	7%	4%	4963	4291
Ja	41%	29%	602	1113
Samtliga	10%	9%	5565	5404

Sambandsanalyser om föräldrar, skola, umgänge och individ

I en systematisk översiktsstudie på 23 artiklar från år 2016-2020 fann Azmawati et.al. (2021) att risk- och skyddsfaktorer för ungas drogmissbruk kan kategoriseras utifrån tre områden; individ, familj och gemenskap. Ytterligare rapporter fastställer att föräldrastil och tillsyn inverkar på barn och ungas drogvanor.²¹ Rapporter beskriver hur ungdomars bekantskapskrets också har stor inverkan på deras beteende, eftersom ungdomarna tar till sig de normer som råder i umgängeskretsen.²² Därför undersöks frågor från Stockholmsenkäten som rör elevers relation till föräldrar/vårdnadshavare, elevers skolnärvaro, elevers kamrater och umgänge, samt elevers uppfattning om sig själva.

Sammanfattningsvis bekräftar denna ämnesrapport mycket av tidigare forskning. Resultaten från sambandsanalyserna visar att bland undersökta frågorna är de tydligaste riskfaktorerna; skolk, utsatthet för hot eller våld, samt kriminell umgängeskrets och individuella förutsättningar. Andra viktiga faktorer är om föräldrar har vetskap om var deras ungdomar befinner sig på kvällarna samt att uttryckligen säga nej till att ungdomar dricker alkohol. Särskilt flickors intensiv användande av alkohol, cannabis och tobak har ett samband med dessa faktorer.

²¹ Se exempelvis Villarejo et.al. (2023).

²² Se exempelvis Fondén (2001).

Relation till sina föräldrar

Enligt Stockholmsenkäten 2022 är det generellt tydligt att ju mer föräldrakontroll desto mindre verkar eleverna använda olika ANT-produkter. Särskilt starka och konsekventa är sambanden för flickor och i synnerhet gällande rökning. Föräldrakontroll verkar däremot inte spela någon särskild roll för pojkars storkonsumtion av alkohol.

I tabell 4.1–4.3 framgår att bland flickor vars föräldrar *aldrig* vet var de befinner sig när de är ute på kvällarna röker 40 procent *dagligen eller ibland*, medan 33 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* och 15 procent har använt cannabis *minst 20 gånger totalt*. Motsvarande är att bland flickorna, vars föräldrar *alltid* vet var de befinner sig när de är ute på kvällarna, intensivt använder 15 procent tobak, 15 procent alkohol och 1 procent cannabis.

För pojkarna är sambanden något svagare och mindre konsekventa. Bland pojkar vars föräldrar *aldrig* vet, röker 17 procent *dagligen eller ibland* och 13 procent har använt cannabis *minst 20 gånger*. Motsvarande är att bland pojkarna vars föräldrar *alltid* vet, röker 8 procent 3 procent storkonsumerar cannabis. För alkohol är andelen 15 procent storkonsumenter för både gruppen vars föräldrar *alltid* respektive *aldrig* vet var de är om kvällarna. Däremot syns en tydlig skillnad när alternativen *ibland* och *sällan* jämförs – 19 respektive 26 procent av pojkarna räknas då som storkonsumenter av alkohol.

Tabell 4.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är när du är ute med kamrater på kvällar?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Alltid	8%	15%	2979	3233
Ibland	13%	29%	1723	1621
Sällan	16%	38%	250	196
Aldrig	17%	40%	86	47
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 4.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är när du är ute med kamrater på kvällar?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång per månad		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Alltid	15%	15%	2899	3175
Ibland	19%	26%	1689	1593
Sällan	26%	27%	242	191
Aldrig	15%	33%	81	46
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 4.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är när du är ute med kamrater på kvällar?				
	Andel som använt Cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Alltid	3%	1%	2984	3239
Ibland	6%	3%	1727	1624
Sällan	9%	6%	250	197
Aldrig	13%	15%	86	47
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Föräldratillsyn verkar även spela roll för elevers debutåldrar, vilket framgår i tabellerna 4.4–4.6. I samtliga grupper och för samtliga produkter gäller sambandet; ju mindre föräldrar vet var deras barn befinner sig på kvällarna, desto högre andel elever debuterar innan 16 års ålder. Åtminstone är sambandet starkt och konsekvent upp till att *sällan* ha vetskap som förälder eller vårdnadshavare, därefter verkar sambanden generellt avmattas.

Bland flickor vars föräldrar *sällan* vet var deras barn är när de är ute på kvällarna debuterar 38 procent som rökare, 52 procent som alkoholanvändare, respektive 19 procent som narkotikaanvändare *innan* de fyllt 16 år. Bland pojkar vars föräldrar *sällan* vet var deras barn är när de är ute på kvällarna debuterar 22 procent som rökare, 37 procent som alkoholkonsumenter, respektive 20 procent som narkotikakonsumenter *innan* de fyllt 16 år.

Tabell 4.4 Andel som debuterat med tobak innan 16 år per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är när du är ute med kamrater på kvällar?				
	Andel som debuterat med tobak innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Alltid	9%	14%	2984	3239
Ibland	13%	24%	1727	1624
Sällan	22%	38%	250	197
Aldrig	21%	30%	86	47
Samtliga	11%	18%	5660	5460

Tabell 4.5 Andel som debuterat med alkohol innan 16 år per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är när du är ute med kamrater på kvällar?				
	Andel som debuterat med alkohol innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Alltid	19%	28%	2984	3239
Ibland	29%	47%	1727	1624
Sällan	37%	52%	250	197
Aldrig	31%	43%	86	47
Samtliga	23%	34%	5565	5404

Tabell 4.6 Andel som debuterat med narkotika innan 16 år per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är när du är ute med kamrater på kvällar?				
	Andel som debuterat med narkotika innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Alltid	3%	1%	2984	3239
Ibland	6%	3%	1727	1624
Sällan	9%	6%	250	197
Aldrig	13%	15%	86	47
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Gällande föräldrars vetskap om *vilka kamrater* som eleverna umgås med på fritiden syns i tabell 5.1–5.3 att sambanden till intensivanvändningen av ANT-produkter är något svagare än gällande föräldrars vetskap om *var* eleverna befinner sig om kvällarna. Tydligast är sambandet ändå bland flickorna och särskilt gällande rökning.

Bland flickor som svarar att deras föräldrar *inte känner till någon* av kamraterna de umgås med på fritiden, röker 39 procent *dagligen eller ibland*, medan 23 procent storkonsumerar alkohol²³ *minst en gång i månaden* och 9 procent har använt cannabis *minst 20 gånger*. Motsvarande är att bland flickorna vars föräldrar *känner till alla* kamrater, röker 13 procent, medan 11 storkonsumerar alkohol och 1 procent storkonsumerar cannabis.

För pojkarna syns endast ett tydligt samband gällande rökning. Ju färre kamrater elevernas föräldrar känner till desto högre andel pojkar röker *dagligen eller ibland*. Dock verkar sambandet svagt, som mest 15 procent av pojkarna är rökare.

²³ Det bör noteras att högst andel som storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* finns i gruppen vars föräldrar känner till *några* av flickans kamrater (32 procent).

Analyser av debutålder pekar på ungefär samma resultat, särskilt flickors tidiga rök- och berusningsdebut korrelerar med låg föräldratillsyn.

Tabell 5.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kamrater du umgås med på din fritid?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja, alla	8%	13%	1698	1986
Ja, de flesta	11%	23%	2493	2568
Ja, några	12%	35%	799	523
Nej, ingen	15%	39%	94	44
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 5.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kamrater du umgås med på din fritid?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja, alla	14%	11%	1644	1948
Ja, de flesta	18%	23%	2445	2521
Ja, några	18%	32%	773	515
Nej, ingen	9%	23%	91	43
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 5.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kamrater du umgås med på din fritid?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja, alla	3%	1%	1701	1988
Ja, de flesta	5%	2%	2496	2572
Ja, några	5%	5%	801	525
Nej, ingen	6%	9%	94	45
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Eftersom forskning också visar att föräldrastil²⁴ och föräldrars attityder²⁵ inverkar på sina barns ANT-användning studeras här frågan ”Får du dricka alkohol för dina föräldrar?” mot intensiv användning av ANT-produkter. Stockholmsenkäten 2022 visar i tabell 6.1–6.6 ett tydligt samband mellan ANT-bruk och om föräldrar tillåter alkoholdrickande – i samtliga grupper och för samtliga produkter.

²⁴ Villarejo et. al. (2023)

²⁵ CAN (2013)

I tabell 6.1 framgår att bland elever som säger att de *får* dricka alkohol för sina föräldrar uppger 37 procent av pojkarna och 35 procent av flickorna att de storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden*. För de pojkar som säger att de *inte får* dricka är andelen 8 procent som storkonsumerar alkohol, medan motsvarande för flickor är 13 procent.

Det finns även ett samband mellan berusningsdebut och om föräldrar tillåter alkoholdrickande vilket syns i tabell 6.2. Bland elever som säger att de *får* dricka alkohol för sina föräldrar uppger 40 procent av pojkarna och 48 procent av flickorna att de varit berusade *innan* 16 års ålder. För de pojkar som *inte får* dricka är andelen 16 procent som debuterat *innan* 16 års ålder, medan motsvarande för flickor är 29 procent.

Tabell 6.1 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Får du dricka alkohol för dina föräldrar?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	37%	35%	1203	1192
Vet ej	17%	19%	888	970
Nej	8%	13%	3201	3024
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 6.2 Andel som debuterat med alkohol innan 16 år per svarsalternativ

Får du dricka alkohol för dina föräldrar?				
	Andel som debuterat med alkohol innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	40%	48%	1227	1209
Vet ej	25%	4%	911	9895
Nej	16%	29%	3306	3092
Samtliga	23%	34%	5565	5404

Vidare analyseras tillåtande föräldraattityd gentemot alkohol och den starka kopplingen till rökning samt en något svagare till cannabis. I tabell 6.3 framgår att bland elever som säger att de *får* dricka alkohol för sina föräldrar uppger 31 procent av flickorna och 19 procent av pojkarna att de röker *dagligen eller ibland*. Bland flickor som *inte får* dricka uppger 17 procent att de röker, medan motsvarande bland pojkar är 7 procent.

Enligt tabell 6.4 verkar sambandet vara svagt, men ju mer tillåtande föräldrar är till att deras barn dricker, desto högre andel har använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Särskilt tydligt är sambandet bland pojkarna.

Tabell 6.3 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Får du dricka alkohol för dina föräldrar?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	19%	31%	1226	1209
Vet ej	11%	20%	910	984
Nej	7%	17%	3300	3085
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 6.4 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Får du dricka alkohol för dina föräldrar?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gång totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	9%	4%	1227	1209
Vet ej	5%	3%	911	985
Nej	3%	1%	3306	3092
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Något starkare verkar sambandet vara mellan tillåtande föräldraattityder gentemot alkohol och debutåldrar för narkotika. I tabell 6.5–6.6 syns generellt ökande andelar som använt narkotika första gången *innan* 16 års ålder, ju mer tillåtande föräldrarna är.

Bland elever som *får* dricka alkohol är andelen som rökte *innan* de fyllt 16 år 15 procent för pojkarna och 22 procent för flickorna. Bland elever som *inte får* dricka är andelen 10 procent för pojkarna respektive 17 procent flickorna.

Bland elever som *får* dricka alkohol är andelen som använt narkotika *innan* de fyllt 16 år 17 procent för pojkarna och 13 procent för flickorna. Bland elever som *inte får* dricka är andelen 8 procent för både pojkarna och flickorna.

Tabell 6.5 Andel som debuterat med tobak innan 16 år per svarsalternativ

Får du dricka alkohol för dina föräldrar?				
	Andel som debuterat med tobak innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	15%	22%	1227	1209
Vet ej	10%	18%	911	985
Nej	10%	17%	3306	3092
Samtliga	11%	18%	5660	5460

Tabell 6.6 Andel som debuterat med narkotika innan 16 år per svarsalternativ

Får du dricka alkohol för dina föräldrar?				
	Andel som debuterat med narkotika innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	17%	13%	1227	1209
Vet ej	10%	9%	911	985
Nej	8%	8%	3306	3092
Samtliga	10%	9%	5565	5404

Skolnärvaro

I denna rapport verkar skolnärvaro vara den faktor som har störst samband med ANT-bruk. I tabell 7.1–7.3 syns starka samband mellan skolk och intensiv användning av samtliga ANT-produkter. Sambanden syns bland både pojkar och flickor, men verkar särskilt starka i den senare gruppen. Dessutom är sambanden något mer konsekventa bland flickor, medan gränsen för hur stor inverkan skolk har på intensiv användning syns tidigare bland pojkarna.

Särskilt starkt är sambandet mellan skolk och rökning. I tabell 7.1–7.2 framgår att bland flickor som säger sig ha skolkat en hel dag *mer än 20 gånger det här läsåret* uppger 61 procent att de röker *dagligen eller ibland*, medan 35 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden*. Bland flickor som *inte* skolkat är andelen som röker samt storkonsumerar alkohol 16 procent. Bland pojkar som *skolkat 11-20 gånger* uppger 43 procent att de röker *dagligen eller ibland*, medan 33 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden*. Bland pojkar som *inte* skolkat är andelen som röker 8 procent och storkonsumerar alkohol 14 procent.

Även intensiv användning av cannabis verkar ha ett starkt samband med skolkning. I tabell 7.3 visar pojkar och flickor upp liknande beteenden. Bland de som skolkat en hel dag *mer än 20 gånger* uppger 16 procent av flickorna och 15 procent av pojkarna att de använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Bland de som *inte* skolkat är andelen 3 procent bland pojkar och 1 procent bland flickor.

Tabell 7.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Har du skolkat en hel dag från skolan det här läsåret?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	8%	16%	4505	4076
Ja, 1 gång	16%	32%	329	404
Ja, 2-3 gånger	21%	37%	304	396
Ja, 4-10 gånger	23%	36%	125	229
Ja, 11-20 gånger	43%	47%	44	78
Ja, mer än 20 gånger	31%	61%	72	83
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 7.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Har du skolkat en hel dag från skolan det här läsåret?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	14%	16%	4393	4005
Ja, 1 gång	23%	30%	318	390
Ja, 2-3 gånger	29%	27%	298	368
Ja, 4-10 gånger	28%	26%	120	221
Ja, 11-20 gånger	33%	29%	42	76
Ja, mer än 20 gånger	29%	35%	66	79
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 7.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Har du skolkat en hel dag från skolan det här läsåret?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	3%	1%	4513	4084
Ja, 1 gång	9%	5%	330	404
Ja, 2-3 gånger	11%	3%	304	396
Ja, 4-10 gånger	13%	7%	125	229
Ja, 11-20 gånger	14%	11%	44	80
Ja, mer än 20 gånger	15%	16%	72	83
Samtliga	4%	2%	5660	5460

I analysen av debutåldrar och skolk syns samma tydliga samband – ju fler gånger elever skolkat, desto högre andel har använt alkohol, cannabis och tobak *innan* de fyllt 16 år.

Tabell 7.4 Andel som debuterat med tobak innan 16 år per svarsalternativ

Har du skolkat en hel dag från skolan det här läsåret?				
	Andel som debuterat med tobak innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	9%	15%	4513	4084
Ja, 1 gång	19%	24%	330	404
Ja, 2-3 gånger	22%	26%	304	396
Ja, 4-10 gånger	26%	35%	125	229
Ja, 11-20 gånger	34%	34%	44	80
Ja, mer än 20 gånger	24%	41%	72	83
Samtliga	11%	18%	5660	5460

Tabell 7.5 Andel som debuterat med alkohol innan 16 år per svarsalternativ

Har du skolkat en hel dag från skolan det här läsåret?				
	Andel som debuterat med alkohol innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	21%	31%	4513	4084
Ja, 1 gång	36%	43%	330	404
Ja, 2-3 gånger	37%	46%	304	396
Ja, 4-10 gånger	33%	44%	125	229
Ja, 11-20 gånger	43%	48%	44	80
Ja, mer än 20 gånger	31%	51%	72	83
Samtliga	23%	34%	5565	5404

Tabell 7.6 Andel som debuterat med narkotika innan 16 år per svarsalternativ

Har du skolkat en hel dag från skolan det här läsåret?				
	Andel som debuterat med narkotika innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	9%	7%	4513	4084
Ja, 1 gång	16%	16%	330	404
Ja, 2-3 gånger	20%	16%	304	396
Ja, 4-10 gånger	23%	22%	125	229
Ja, 11-20 gånger	32%	24%	44	80
Ja, mer än 20 gånger	21%	36%	72	83
Samtliga	10%	9%	5565	5404

Kriminella kamrater

Vid en sambandsanalys mellan elevernas ANT-bruk och kriminalitet inom kamratkretsen syns tydliga samband. Sambanden är särskilt starka och konsekventa gällande flickors umgänge samt gällande brottstypen snatteri/klotter/vandalism. Även i övrigt är det

stor skillnad i intensiv användning av ANT-produkter mellan grupper som har eller inte har en kriminell kamratkrets.

I tabell 8.1–8.3 undersöks sambandet mellan hur många i elevers kamratkrets som har snattat/klottrat/vandaliserat och elevers ANT-bruk. Sambandet är tydligt – ju flera av elevernas kompisar som snattat/klottrat/vandaliserat, desto högre andel är själva intensiv användare av ANT-produkter – detta oavsett grupp och produkt.

Bland flickor som uppger att *de flesta* av deras kamrater har snattat/klottrat/vandaliserat röker 46 procent *dagligen eller ibland*, och 40 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden*. Bland de flickor som uppger att *ingen* av deras kamrater har snattat/klottrat/vandaliserat är det endast 11 procent som röker och storkonsumerar alkohol. Motsvarande andelar bland pojkarna är 28 procent jämfört med endast 5 procent gällande tobak och 35 procent jämfört med endast 10 procent gällande alkohol.

Även mellan kriminellt umgänge och intensiv användande av cannabis syns ett samband, om än något svagare. Bland pojkar som uppger att *de flesta* av deras kamrater har snattat/klottrat/vandaliserat har 14 procent använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Bland de pojkar som uppger att *ingen* av deras kamrater har snattat/klottrat/vandaliserat är andelen som använt cannabis *mer än 20 gånger* endast en procent. Motsvarande andelar bland flickorna är 9 procent jämfört med endast 1 procent.

Tabell 8.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (inom och utom skolan): Har snattat/klottrat/vandaliserat?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	5%	11%	1669	1910
Någon enstaka	10%	21%	1754	1701
Ungefär hälften	17%	40%	489	514
De flesta	28%	46%	419	430
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 8.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (inom och utom skolan): Har snattat/klottrat/vandaliserat?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	10%	11%	1628	1874
Någon enstaka	19%	22%	1713	1677
Ungefär hälften	24%	34%	476	501
De flesta	35%	40%	411	414
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 8.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (inom och utom skolan): Har snattat/kbittat/vandaliserat?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	1%	1%	1673	1915
Någon enstaka	4%	2%	1756	1705
Unge får hälften	8%	4%	489	514
De flesta	14%	9%	421	430
Samtliga	4%	2%	5660	5460

I tabell 8.4–8.6 undersöks grövre kriminalitet – hur många i elevernas kamratkrets som slåss. Sambandet är tydlig; ju fler i elevernas kamratkrets som slåss, desto högre andel är intensivanvändare av tobak och cannabis. Men även gällande alkohol syns en tydlig skillnad mellan att ha och inte ha kamrater som slåss.

Bland flickor som uppger att *de flesta* av deras kamrater slåss röker 42 procent *dagligen eller ibland*, medan 29 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* och 13 procent har använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Bland de flickor som uppger att *ingen* av deras kamrater slåss röker endast 16 procent, medan 18 procent storkonsumerar alkohol och 1 procent använt cannabis många gånger.

Bland pojkar som uppger att *de flesta* av deras kamrater slåss röker 25 procent *dagligen eller ibland*, medan 24 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* och 9 procent har använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Bland de pojkar som uppger att *ingen* av deras kamrater slåss röker endast 8 procent, medan 15 procent storkonsumerar alkohol och 3 procent använt cannabis många gånger.

Tabell 8.4 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (inom och utom skolan): Slåss?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	8%	16%	2802	3570
Någon enstaka	14%	32%	1291	930
Unge får hälften	16%	35%	249	158
De flesta	25%	42%	125	78
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 8.5 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (inom och utom skolan): Såes?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	15%	18%	2737	3513
Någon enstaka	22%	27%	1261	909
Unge får hälften	17%	20%	241	148
De flesta	24%	29%	121	76
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 8.6 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (inom och utom skolan): Såes?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	3%	1%	2806	3576
Någon enstaka	6%	5%	1293	932
Unge får hälften	7%	5%	250	158
De flesta	9%	13%	125	78
Samtliga	4%	2%	5660	5460

I tabell 8.6–8.9 undersöks grövre kriminalitet såsom allvarligt egendomsbrott. Sambanden har inte samma konsekventa karaktär som vid mindre grova brott, men det syns tydligt förhöjda andelar specifika grupper. Särskilt bland flickorna är det stor skillnad mellan att ha inga jämfört med fler kriminella personer i sin kamratkrets.

Mellan 40-45 av flickorna och 23-32 procent av pojkarna, som umgås i kretsar där åtminstone *någon enstaka* har rånat, gjort inbrott eller stulit en bil, röker *dagligen eller ibland*. Det jämförs med gruppen där *ingen* kamrat begått brottet – 19 procent av flickorna och 9 procent av pojkarna.

Mellan 25-46 av flickorna och 20-30 procent av pojkarna, som umgås i kretsar där åtminstone *någon enstaka* har rånat, gjort inbrott eller stulit en bil, storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden*. Det jämförs med gruppen där *ingen* kamrat begått brottet – 19 procent av flickorna och 16 procent av pojkarna.

Mellan 10-19 av flickorna och 13-18 procent av pojkarna, som umgås i kretsar där åtminstone *någon enstaka* har rånat, gjort inbrott eller stulit en bil, har använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Det jämförs med gruppen där *ingen* kamrat begått brottet – 1 procent av flickorna och 3 procent av pojkarna.

Tabell 8.6 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (från och utan skolan) har rånat, gjort inbrott eller stulit en bil?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	9%	19%	3926	4346
Någon enstaka	25%	45%	423	314
Ungefär hälften	32%	40%	78	47
De flesta	27%	44%	55	25
Samtliga	11%	2%	5565	5404

Tabell 8.7 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (från och utan skolan) har rånat, gjort inbrott eller stulit en bil?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	16%	19%	3832	4269
Någon enstaka	30%	35%	416	305
Ungefär hälften	20%	25%	76	44
De flesta	28%	46%	50	24
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 8.9 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Hur många av dina kamrater (från och utan skolan) har rånat, gjort inbrott eller stulit en bil?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ingen	3%	1%	3931	4354
Någon enstaka	15%	10%	424	315
Ungefär hälften	13%	19%	78	47
De flesta	18%	16%	56	25
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Individuella faktorer

När det gäller individuella faktorer verkar särskilt utsatthet för hot eller våld, deltagande i fritidsaktivitet och/eller träffpunkter, pojk-/flickvänner samt framtidstro vara viktiga faktorer som korrelerar med intensivanvändning av ANT-produkter.

Ett tydligt samband mellan utsatthet för hot eller våld och intensivanvändning av ANT-produkter syns i tabell 9.1–9.3. För samtliga produkter är det betydligt vanligare att vara intensivanvändare om eleven uppger att de utsatts för hot eller våld²⁶. Könsskillnaderna är generellt små, men skillnaden i andelen intensivanvändare mellan att ha utsatts respektive inte utsatts är något större bland pojkarna. Bland pojkar som uppger att de *har utsatts* för hot eller våld röker 24 procent *dagligen eller ibland*, medan 32 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* och 11 procent har använt cannabis *minst 20 gånger totalt*.

²⁶ Variabeln "utsatt för hot eller våld" definieras som att ha varit med om något av följande under de senaste 12 månaderna: *Känt dig allvarligt hotad? Blivit rånad? Blivit misshandlad?*

Motsvarande i gruppen pojkar som *inte har utsatts* är 9 procent rökare, 14 procent storkonsumenter av alkohol och 3 procent intensivanvändare av cannabis.

Tabell 9.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Blivit utsatt för hot eller våld				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	24%	33%	565	452
Nej	9%	19%	4601	4710
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 9.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Blivit utsatt för hot eller våld				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	32%	27%	536	441
Nej	14%	19%	4500	4621
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 9.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Blivit utsatt för hot eller våld				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ja	11%	7%	567	453
Nej	3%	2%	4609	4718
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Ett intressant samband är det mellan elevers fritid och ANT-bruk, vilket redovisas i tabell 10.1–10.3. Framför allt ökar andelen som röker *dagligen eller ibland* samt andelen som använt cannabis *mer än 20 gånger totalt* ju oftare elever är på fritidsgård/träffpunkt – särskilt för flickor. I tabell 10.1 och 10.3 framgår att bland flickor som ofta brukar vara på fritidsgård/träffpunkt röker 31 procent *dagligen eller ibland* och 6 procent har använt cannabis *minst 20 gånger totalt*. Motsvarande bland flickor som *inte* brukar vara på fritidsgård är 19 procent rökare och 2 procent intensivanvändare av cannabis. Bland pojkar som *ofta* brukar vara på fritidsgård röker 16 procent *dagligen eller ibland*, medan andelen bland pojkar som *aldrig* brukar vara på fritidsgård är 10 procent.

Däremot är sambandet motsatt när det gäller storkonsumtion av alkohol – ju oftare eleverna brukar vara på fritidsgård/träffpunkt, desto lägre andel är storkonsumenter. I tabell 10.2 framgår att i gruppen som *ofta* är på fritidsgård storkonsumerar 12 procent av

pojkar respektive 11 procent bland flickorna alkohol. I gruppen som *aldrig* är på fritidsgård storkonsumerar 18 procent av pojkarna respektive 21 procent av flickorna.

Tabell 10.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Brukar du vara på fritidsgård eller "träffpunkt"?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ofta	16%	31%	222	179
Ibland	13%	26%	677	476
Sällan	9%	22%	1154	872
Aldrig	10%	19%	3211	3704
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 10.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Brukar du vara på fritidsgård eller "träffpunkt"?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ofta	12%	11%	214	175
Ibland	14%	17%	648	454
Sällan	13%	17%	1118	862
Aldrig	18%	21%	3143	3632
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 10.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Brukar du vara på fritidsgård eller "träffpunkt"?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ofta	5%	6%	222	181
Ibland	5%	3%	677	478
Sällan	4%	2%	1157	872
Aldrig	4%	2%	3216	3711
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Generellt verkar det extra viktigt för flickor att delta i ledarledda fritidsaktiviteter eller träning, med konsekventa samband för alla ANT-produkter. Ju oftare flickor deltar, desto mindre andel är intensivanvändare. I tabell 11.1–11.3 syns att gruppen flickor som aldrig deltar i ledarledd fritidsaktivitet eller träning, röker 26 procent *dagligen eller ibland*, medan 23 procent storkonsumerar alkohol och 3 procent storkonsumerar cannabis. Bland pojkarna är det främst storkonsumtionen av cannabis som korrelerar med deltagandet. I gruppen pojkar som aldrig deltar i ledarledd

fritidsaktivitet eller träning har 7 procent (jämfört med 3 procent) använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*.

Tabell 11.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Brukar du delta i någon ledaedd fritidsaktivitet eller träning? (Sport, musik, teater och konst, hobby, kyrkligt, scouter, politik eller annan förening)				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ofta	8%	14%	2403	1816
Ibland	14%	22%	864	959
Sällan	9%	22%	617	656
Aldrig	13%	26%	1375	1796
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 11.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Brukar du delta i någon ledaedd fritidsaktivitet eller träning? (Sport, musik, teater och konst, hobby, kyrkligt, scouter, politik eller annan förening)				
	Andel som storkonsumerar minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ofta	14%	15%	2340	1782
Ibland	18%	19%	833	938
Sällan	16%	21%	604	643
Aldrig	18%	23%	1340	1758
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 11.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Brukar du delta i någon ledaedd fritidsaktivitet eller träning? (Sport, musik, teater och konst, hobby, kyrkligt, scouter, politik eller annan förening)				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Ofta	3%	1%	2406	1819
Ibland	4%	2%	865	961
Sällan	4%	3%	618	658
Aldrig	7%	3%	1378	1800
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Ytterligare en viktig faktor för att förklara delar av ANT-bruket verkar vara elevernas framtidstro, vilket redovisas i tabell 12.1–12.3 (framtidsutsikter jämfört med jämnåriga) och i tabell 13.1–13.3 (viktigt vilket arbete eleven har i framtiden). Sambandet är inte genomgående konsekvent och starkt, men att se sämre på sina egna framtidsutsikter jämfört med jämnåriga och att inte tycka att det är viktigt vad de kommer att jobba med i framtiden verkar påverka intensivanvändning av ANT-produkter.

Särskilt flickors ANT-bruk verkar samvariera med deras svar på framtidsfrågorna. Exempelvis är andelen som röker *dagligen eller ibland* 34 procent (jämfört med 18 procent) i gruppen som uppger *mycket sämre* framtidsutsikter än sina jämnåriga. Bland flickor som uppger att det spelar *nästan eller ingen roll* vad de kommer att jobba med, röker ungefär 40 procent (jämfört med 19 procent) *dagligen eller ibland*. Låg framtidstro hör även samman med storkonsumtion av alkohol och cannabis, men sambanden är något svagare.

Tabell 12.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Om du jämför dina framtidsutikter med de flesta andras i din ålder, tror du då att dina är sämre, lika bra eller bättre?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Mycket sämre	14%	34%	259	222
Lite sämre	13%	26%	556	703
Lika bra	10%	18%	1717	2105
Lite bättre	10%	20%	1513	1471
Mycket bättre	10%	18%	1167	662
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 12.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Om du jämför dina framtidsutikter med de flesta andras i din ålder, tror du då att dina är sämre, lika bra eller bättre?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Mycket sämre	14%	21%	248	215
Lite sämre	14%	20%	540	693
Lika bra	14%	18%	1672	2064
Lite bättre	19%	22%	1476	1442
Mycket bättre	18%	19%	1142	650
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 12.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Om du jämför dina framtidsutikter med de flesta andras i din ålder, tror du då att dina är sämre, lika bra eller bättre?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Mycket sämre	8%	6%	260	222
Lite sämre	6%	3%	561	703
Lika bra	3%	2%	1718	2109
Lite bättre	4%	2%	1513	1473
Mycket bättre	4%	2%	1168	666
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Tabell 13.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Tycker du att det är viktigt vad du kommer att jobba med när du blir stor eller spelar det ingen roll?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Är mycket viktigt	10%	19%	3187	3272
Är ganska viktigt	10%	20%	1567	1550
Är varken viktigt eller oviktigt	14%	30%	348	297
Spelar nästan ingen roll alls	21%	40%	62	58
Spelar ingen roll alls	16%	39%	68	33
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 13.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Tycker du att det är viktigt vad du kommer att jobba med när du blir stor eller spelar det ingen roll?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Är mycket viktigt	17%	20%	3089	3216
Är ganska viktigt	15%	17%	1536	1517
Är varken viktigt eller oviktigt	18%	23%	341	286
Spelar nästan ingen roll alls	21%	32%	61	57
Spelar ingen roll alls	18%	16%	67	32
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 13.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Tycker du att det är viktigt vad du kommer att jobba med när du blir stor eller spelar det ingen roll?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Är mycket viktigt	4%	2%	3192	3280
Är ganska viktigt	5%	2%	1568	1552
Är varken viktigt eller oviktigt	5%	4%	349	298
Spelar nästan ingen roll alls	10%	3%	62	58
Spelar ingen roll alls	6%	6%	68	33
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Vid en analys av hur elevers framtidstro förhåller sig till debutåldrar för ANT är det framförallt debutåldrar för narkotika som sticker ut och särskilt bland flickorna. I tabell 12.4 och 13.4 syns att bland flickor som uppger sig ha *mycket sämre* framtidsutsikter debuterade 18 procent (jämfört med 9 procent) med narkotika *innan* 16 års ålder, medan bland flickor som uppger att det spelar *nästan ingen roll* vad de kommer jobba med debuterade 22 procent (jämfört med 8 procent) med narkotika *innan* 16 års ålder. Bland pojkarna syns också något förhöjda andelar som debuterat innan 16 år, i gruppen med låg framtidstro.

Tabell 12.4 Andel som debuterat med narkotika innan 16 år per svarsalternativ

Om du jämför dina framtidsutikter med de flesta andra i din ålder, tror du då att dina är sämre, lika bra eller bättre?				
	Andel som debuterat med narkotika innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Mycket sämre	13%	18%	260	222
Lite sämre	12%	14%	561	703
Lika bra	9%	8%	1718	2109
Lite bättre	12%	8%	1513	1473
Mycket bättre	10%	9%	1168	666
Samtliga	10%	9%	5565	5404

Tabell 13.4 Andel som debuterat med narkotika innan 16 år per svarsalternativ

Tycker du att det är viktigt vad du kommer att jobba med när du blir stor eller spelar det ingen roll?				
	Andel som debuterat med narkotika innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Är mycket viktigt	10%	8%	3192	3280
Är ganska viktigt	10%	10%	1568	1552
Är varken viktigt eller oviktigt	14%	14%	349	298
Spelar nästan ingen roll alls	19%	22%	62	58
Spelar ingen roll alls	10%	18%	68	33
Samtliga	10%	9%	5565	5404

Vid en sambandsanalys mellan elevernas ANT-bruk och antal pojk- eller flickvänner syns tydliga samband. Sambanden är inte alltigenom konsekventa, men särskilt starka och tydliga är de upp till gränsen 2-3 pojk-/flickvänner under det senaste året. Sambanden gäller både intensiv användning och debutålder innan 16 år – oavsett kön och ANT-produkt.

I tabell 14.1–14.3 framgår att bland elever som haft 2-3 pojk- eller flickvänner är andelen intensiv användare av ANT-produkter betydligt högre, jämfört med elever som haft färre eller ingen pojk-/flickvän.

Bland flickor som uppger att de haft 2-3 pojk-/flickvänner det senaste året är det 34 procent som röker *dagligen eller ibland*, medan 28 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* och 13 procent har använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*. Bland pojkar som uppger att de haft 2-3 pojk-/flickvänner det senaste året är det 26 procent som röker *dagligen eller ibland*, medan 35 procent storkonsumerar alkohol *minst en gång i månaden* och 9 procent har använt cannabis *mer än 20 gånger totalt*.

Tabell 14.1 Andel som röker dagligen eller ibland per svarsalternativ

Har du haft en pojkvän/flickvän under de senaste 12 månaderna?				
	Andel som röker dagligen eller ibland		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	7%	17%	3743	3837
Ja, jag har haft en pojkvän/flickvän	17%	28%	1131	1156
Ja, jag har haft 2-3 pojkvänner/flickvänner	26%	34%	137	129
Ja, jag har haft fler än 3 pojkvänner/flickvänner	14%	47%	90	32
Samtliga	11%	21%	5565	5404

Tabell 14.2 Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i månaden per svarsalternativ

Har du haft en pojkvän/flickvän under de senaste 12 månaderna?				
	Andel som storkonsumerar alkohol minst en gång i		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	13%	17%	3641	3764
Ja, jag har haft en pojkvän/flickvän	26%	25%	1108	1130
Ja, jag har haft 2-3 pojkvänner/flickvänner	35%	28%	133	124
Ja, jag har haft fler än 3 pojkvänner/flickvänner	10%	25%	88	32
Samtliga	16%	19%	5372	5274

Tabell 14.3 Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt per svarsalternativ

Har du haft en pojkvän/flickvän under de senaste 12 månaderna?				
	Andel som använt cannabis minst 21 gånger totalt		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	3%	1%	3751	3842
Ja, jag har haft en pojkvän/flickvän	7%	4%	1132	1158
Ja, jag har haft 2-3 pojkvänner/flickvänner	9%	13%	137	129
Ja, jag har haft fler än 3 pojkvänner/flickvänner	7%	6%	90	32
Samtliga	4%	2%	5660	5460

Ett liknande och tydligt samband syns i tabell 14.4–14.6 mellan antalet pojk-/flickvänner och debutåldrar. Bland flickor som uppger att de haft 2-3 *pojk-/flickvänner* det senaste året är det 59 procent känt sig berusade, 33 som rökt respektive 26 procent som använt narkotika första gången *innan 16 års ålder*. Bland pojkar som uppger att de haft 2-3 *pojk-/flickvänner* det senaste året är det 46

procent känt sig berusade, 25 som rökt respektive 23 procent som använt narkotika första gången *innan 16 års ålder*.

Tabell 14.4 Andel som debuterat med tobak innan 16 år per svarsalternativ

Har du haft en pojkvän/flickvän under de senaste 12 månaderna?				
	Andel som debuterat med tobak innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	8%	15%	3751	3842
Ja, jag har haft en pojkvän/flickvän	17%	26%	1132	1158
Ja, jag har haft 2-3 pojkvänner/flickvänner	25%	33%	137	129
Ja, jag har haft fler än 3 pojkvänner/flickvänner	12%	34%	90	32
Samtliga	11%	18%	5660	5460

Tabell 14.5 Andel som debuterat med alkohol innan 16 år per svarsalternativ

Har du haft en pojkvän/flickvän under de senaste 12 månaderna?				
	Andel som debuterat med alkohol innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	19%	30%	3751	3842
Ja, jag har haft en pojkvän/flickvän	37%	46%	1132	1158
Ja, jag har haft 2-3 pojkvänner/flickvänner	46%	59%	137	129
Ja, jag har haft fler än 3 pojkvänner/flickvänner	20%	41%	90	32
Samtliga	23%	34%	5565	5404

Tabell 14.6 Andel som debuterat med narkotika innan 16 år per svarsalternativ

Har du haft en pojkvän/flickvän under de senaste 12 månaderna?				
	Andel som debuterat med narkotika innan 16 år		Total	
	Pojkar	Flickor	Antal pojkar	Antal flickor
Nej	8%	7%	3751	3842
Ja, jag har haft en pojkvän/flickvän	18%	16%	1132	1158
Ja, jag har haft 2-3 pojkvänner/flickvänner	23%	26%	137	129
Ja, jag har haft fler än 3 pojkvänner/flickvänner	10%	19%	90	32
Samtliga	10%	9%	5565	5404

Sammanfattning och slutsats

I denna undersökning har ANT-vanor bland stadens unga analyserats över tid och genom sambandsanalyser mot risk- och skyddsfaktorer inom Stockholmsenkäten 2002-2022.

Orsakssamband är svåra att säkerställa när det gäller mänskligt beteende. Det är sällan bara en faktor som orsakar ett mänskligt beteende, utan det är mer troligt att kombinationer av flera faktorer förutbestämmer ungdomars bruk av alkohol, narkotika och tobak. Att vi inte ser starka och konsekventa samband för alla analyserade faktorer tyder mycket på att risk- och skyddsfaktorer samspelar och påverkar varandra på olika sätt och nivåer. Vad som orsakar elevers intensiv användande av alkohol, cannabis och tobak är mångbottnat och ytterst nyanserat.

Enligt stadens ANDTS-program och nationella mätningar gjorda av CAN sticker Stockholm ut – fler ungdomar dricker alkohol, röker och testar narkotika än i övriga kommuner. Dessutom hänger detta ofta ihop, vilket också syns i denna rapport.

Enligt Stockholmsenkäten minskar andelen elever som använder alkohol och tobak markant över tid ända fram till tidigt 2010-tal. Därefter ligger andelarna kvar på ungefär samma nivåer fram till 2022 års mätning. Narkotikaanvändandet varierar mycket över tid, utan att öka eller minska på något tydligt sätt, vilket också bekräftas i andra mätningar. Regelbunden rökning är vanligare bland gymnasieflickor, medan cannabisbruk är vanligare bland gymnasiepojkar, samtidigt som storkonsumtion av alkohol syns främst bland gymnasieelever oavsett kön.

Liksom tidigare forskning²⁷ visar denna rapport att det finns flera och komplexa orsaker till att unga utvecklar drogrelaterade problembeteenden. Resultaten i denna undersökning tyder på att intensiv användning av en produkt leder till intensiv användning av en annan, samt att ANT-bruk i sig korrelerar med många risk- och skyddsfaktorer. Bland de undersökta faktorerna verkar de tydligaste riskfaktorerna vara skolk, utsatthet för hot eller våld och umgängeskrets samt individuella förutsättningar. Andra viktiga faktorer är om föräldrar har vetskap om var deras ungdomar befinner sig på kvällarna samt att uttryckligen säga nej till att ungdomar dricker alkohol. Särskilt flickors intensiv användande av ANT-produkter har ett samband med dessa faktorer.

Sammantaget bekräftar denna ämnesrapport mycket av tidigare forskning på ämnet, inklusive att föräldrars förhållningssätt och beteende kan påverka; särskilt flickors intensiv användning av ANT-

²⁷ Azmawati et.al., (2021)

produkter. De viktigaste faktorerna för föräldrar att vara uppmärksamma på är var flickorna befinner sig när de är ute på kvällarna; att de deltar på lektionerna i skolan och på ledarledda fritidsaktiviteter; samt att de inte umgås med kriminella kamrater eller har flera olika pojk- eller flickvänner på kort tid. Det är viktigt att komma ihåg att även pojkars ANT-bruk är påverkbara av föräldrar – men i något lägre utsträckning.

Vidare läsning

- Stockholmsenkäten <https://start.stockholm/om-stockholmsstad/utredningar-statistik-och-fakta/undersokningar/rapport-om-ungdomars-levnadsvanor/>
- Stockholmsenkäten (2022). *Psykisk ohälsa. Rapport 2023:1*. Stockholm: Socialförvaltningen.
- Stockholmsenkäten (2022). *Teknisk rapport*. Stockholm: Socialförvaltningen.
- [ANDTS-program 2023-2026 - Stockholms stads program om alkohol, narkotika, dopnings- medel, tobak och nikotinprodukter samt spel om pengar](#)
- Socialförvaltningen (2023). *Mätning av droger i avloppsvatten*. Stockholm.
- [Kartläggning av ANDTS-indikatorer i Stockholms stad, Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning](#)
- [Vi kan bättre! Kunskapsbaserad narkotikapolitik med liv och hälsa i fokus, SOU 2023:62](#)
- Socialstyrelsen (2019). *Kartläggning av samsjuklighet i form av psykisk ohälsa och beroendeproblematik*.
- <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/h/halsomassiga-och-sociala-effekter-av-cannabisbruk/>
- <https://www.ces.regionstockholm.se/rapporter/rapporter-om-cannabis-och-unga-vuxna/>
- Allebeck P, Andreasson S, Wåhlin S, Ramstedt M, Gripenberg J, Damström-Thakker K, Heinemans N. *Alkoholkonsumtion och risknivåer. Kunskapsunderlag och förslag till rekommendationer*. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Stockholms läns landsting; 2018. Rapport 2018:1.

Källförteckning

Azmawati, M-N., Rozmi, I., Fauziah, I., Mohd R-H., Mohd R-A-M., Noh A., Norhayati I., & Nurul S-S. (2021) *Risk and protective factors of drug abuse among adolescents: a systematic review*. BMC Public Health, 21:2088.

Ball, J., Edwards, R., Sim, D., Cook, H., & Denny, S. (2020) *What explains the decline in adolescent binge-drinking in New Zealand?*. Int J Drug Policy. 2020 Oct; 84:102826.
doi: 10.1016/j.drugpo.2020.102826. Epub 2020 Jul 25. PMID: 32721865.

CAN (2013) *Betydelsen av föräldrars förhållande till tobak*. CAN rapport 136. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

CAN (2014) *Upp till var och en. Upp till var och en? - CAN* (nedladdat: 2024-01-12)

CAN (2021). *Hur mår de som använder narkotika? Hälsotillståndet hos personer i den vuxna befolkningen som använder narkotika*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

ESPAD (2019). Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (nedladdat: 2024-01-12)

Folkhälsomyndigheten (2022). Den-svenska-narkotikasituationen-2022.pdf (nedladdat: 2024-01-12)

Folkhälsomyndigheten (2024) Frågor och svar om tobaks- och nikotinprodukter — Folkhälsomyndigheten (folkalsomyndigheten.se) (nedladdat 2024-01-12)

Fondén, C. (2001). Gola aldrig ner någon. I: Estrada, F., & Flyghed, J. (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Studentlitteratur AB, Lund.

Raitasalo, K., Kraus, L., Bye, E-K., Karlsson, P., Tigerstedt, C., Törrönen, J., & Raninen, J. (2021) *Similar countries, similar factors? Studying the decline of heavy episodic drinking in adolescents in Finland, Norway and Sweden*. Addiction. 2021 Jan;116 (1):62-71.
doi: 10.1111/add.15089. Epub 2020 May 19. PMID: 32285975.

Villarejo, S., Garcia, O-F., Alcaide, M., Villarreal, M-E., & Garcia, F. (2023). *Early Family Experiences, Drug Use, and Psychosocial Adjustment across the Life Span: Is Parental Strictness Always a Protective Factor?* Psychosocial Intervention, 33 (1) 15-27.